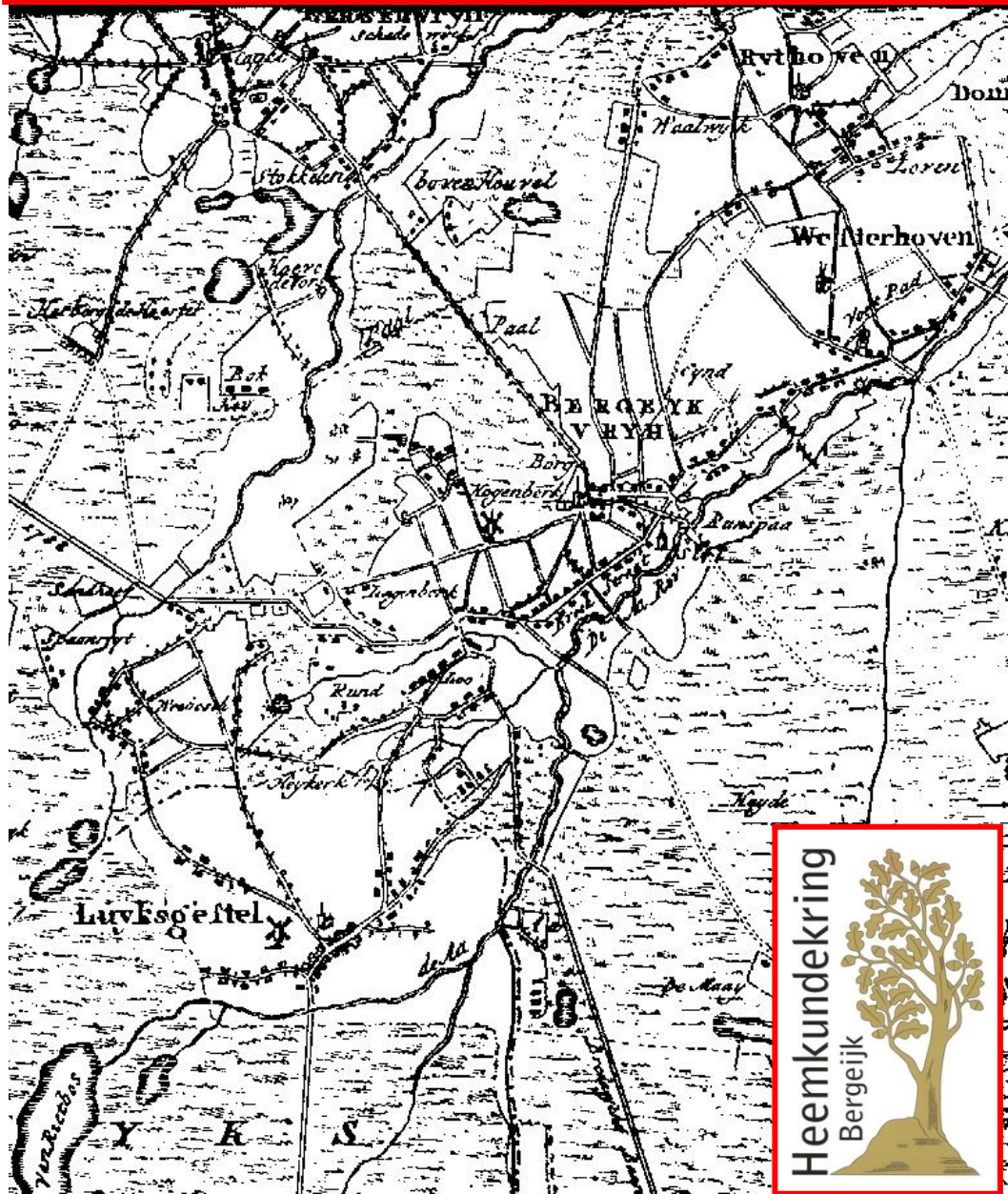

DE KEERSOPPER

Jaargang 16

Nr. 64

december 2021

DE KEERSOPPER

NR 64 december 2021

OVER KOEIEN, KERST EN HEILIGENBEELDEN

Sinterklaas is vertrokken, de winter staat voor de deur en kerstmis werpt zijn schaduw vooruit. Tijd dus voor een hartverwarmend kerstverhaal. Dat wordt prompt geleverd door Johan Biemans. Niet verzonnen maar ontleend aan de barre werkelijkheid van de jaren vijftig van de vorige eeuw, toen Bergeijk zich voorzag van een meer dan levensgrote kerststal. Wat een formidabel project was dat. Een verbazingwekkend voorbeeld van de prestaties waartoe een doorgaans bescheiden gemeenschap in staat was als zij haar krachten bundelde. Helaas: dat was één keer en nooit weer.... De herinnering is mooi; Johan krijgt er warme oren van. Hij zal niet de enige zijn.

Van winterse kou naar zomerse taferelen; in ons lijfblad is dat in een handomdraai geregeld. Wat een mooi en vredelievend beeld oplevert: alle weiden in Bergeijk en omgeving vol grazende of vredig herkauwende koeien: roodbonte van het Maas-Rijn-IJssel ras, zwartbonte Friezen of - een zeldzaamheid – Groninger Blaarkoppen. En wie had ze beter kunnen beschrijven dan Frits van de Heijden, die als jongen dagelijks om half zes uit de veren moest om op zijn fietske op tijd op het Eijkereind, de Looierheide en de Boevenheuvel te geraken teneinde daar zijn taak als ‘*schepper*’ te verrichten. En die – als hij daar mee klaar was – zich naar Eersel rept om op tijd op school te zijn. U leest er alles over in zijn terugblik getiteld “De schepper komt, maar niet die van hemel en aarde”.

Hoe rijk gevarieerd kan een heemkundeblad zijn. Een volgend hoofdstuk is gewijd aan een beeldengroep die tot de kostbare bezittingen van onze Hofkerk behoort: de gekruisigde Jezus met aan zijn voeten Maria en de apostel Johannes. Al zes eeuwen lang fungeert zij als blikvanger in de even fraaie als eerbiedwaardige (het kan niet vaak genoeg gezegd worden) Hofkerk. Gezegd moet worden dat er in het verleden ook wel eens mee gesold is. Sinds kort heeft zij weer de ereplaats die haar toekomt: hoog verheven en voor iedereen zichtbaar. Theo Antonis – wie anders dan hij? – doet verslag van haar zwerftocht. Het einde daarvan stemt tot tevredenheid.

Ook meer wereldse zaken mogen zich in de belangstelling (en feitenkennis) van Theo verheugen. Hij breekt een lans voor een zorgvuldigere omgang en een waardige bestemming voor Monaco, een markant gebouw dat symbool staat voor een vorm van nijverheid waarop Bergeijk trots mag zijn.

Alsof dit allemaal nog niet genoeg is verdiepen wij ons in de vraag hoe Bergeijk in hemelsnaam aan een ‘Bredasedijk’ is gekomen, een vele kilometers lange baan die geenszins naar Breda maar naar het nederige oord De Hutten voert. Het antwoord vonden we in de nalatenschap van Wim van Dooremolen die het raadsel aan een interessante beschouwing onderwierp. Wat tot een plausibele oplossing leidde.

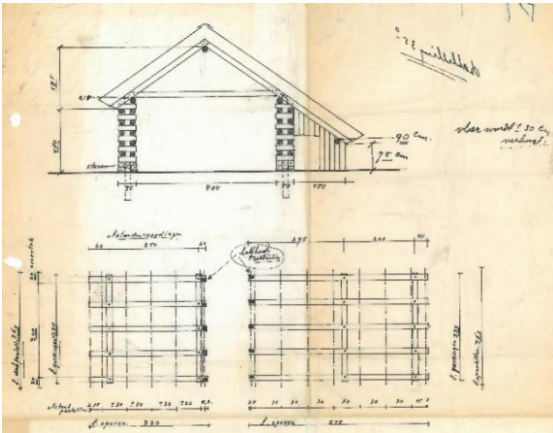

Wederom wensen wij u
een aangename winter,
prettige feestdagen
en veel leesplezier.

Cas van Houtert
(eindredacteur)

EEN KERSTSTAL VAN ALLURE

Terugdenkend aan de tijd van de kerststallen op de markt, krijg ik er nog warme oren van, dankzij de bittere kou die er werd geleden. De veldkapel op 't Loo was eind 1958 nog maar amper klaar of dokter Albert Smulders, voorzitter van het Gemeenschapswerk, had alweer iets nieuws bedacht... Een dorpskerststal op de markt. Niet zomaar een kerststal maar een, waar heel de Kempen naar zou komen kijken, geïnspireerd door de wijde en zijde vermaarde kerststal op de markt in Turnhout.

Architect Ton van der Sanden maakte het ontwerp, vijf voerlui haalden flinke kaarsrechte bomen uit de Bergerhei, ambachts-scholieren en ervaren timmerlui hamerden avond op avond aan de stal. Jan Antonis van 't Loo, bekend als Jan den dekker, en vader Biemans maakten samen een strooien dak van zes-en-

dertig vierkante meter. Alleman die kwam *helpen kijken* werd ingeschakeld om mos, plaggen en hei bijeen te sjouwen.

Daags voor Kerstmis brachten de fraters Assumptionisten de door hen kunstzinnig geboetseerde beelden

naar 't Hof. Staketsels van latten met alleen kunstzinnige koppen en handen en een zwaar voetstuk gemaakt van gips. Ze waren allemaal iets groter dan de gemiddelde Bergeijkenaar, ontworpen door de Bergeijkse beeldhouwers Toon Slegers en zijn vrouw Willy Slegers-van der Putt. De beelden, Maria en Jozef en drie herders werden aangekleed met de mooiste bonte Ploegstoffen die we van Piet Blijenburg mochten uitzoeken. Voor de kribbe gebruikten we een oeroude voerbak die vroeger diende voor de paarden van voerlui die aanlegden bij logement 'De Keizer' aan de tegenwoordige Meester Pankenstraat.

Echte schapen konden grazen in een door de jeugd aangelegd weiland, rond de Bergeijkse kei van de dorpsomroeper. De schapen kregen we van een boer op de Hooge Berkt en hij alleen mocht ze komen voeren.

Rondom de stal verrees een bos van maar liefst 125 jonge dennebomen van een tot twee meter hoog. Stemmige verlichting en kerstmuziek maakten het geheel tot een spektakel eerste klas.

Voor de kerstmuziek gebruikten we een Philips-bandrecorder met spoelen die elk halfuur omgedraaid moesten worden. Dat deed ik nog vanuit mijn ouderlijk huis aan de Dr. Rauppstraat 2, vanaf 's morgens 9 tot 's avonds 10 uur. Dus elke dag, vanaf de eerste kerstdag tot en met Driekoningen. Tel maar eens uit hoe dikwijls ik ervoor heen en weer gewandeld heb. Met Driekoningen kregen de herders andere Ploeglappen om als mantels en een deftige kroon op de kop. Niemand herkende er nog de herders van de dag tevoren.

Na Driekoningen zaten we met een probleem. Waar blijven we met een kerststal van vier meter lang en drie en een halve meter breed en bijna vier meter hoog! Bijna zo groot als de kiosk... Daarom werd besloten het strodak ergens op te slaan en om in 1959 een gemakkelijk uitneembare constructie te maken. Zodoende zouden we de volgende jaren met weinig moeite en kosten de stal kunnen opbouwen en afbreken.

De eiken balken en rode dakpannen daarvoor werden van een boerderijtje gesloopt op de hoek van de Bucht en de Riethovensedijk. Een ander probleem was dat het na Driekoningen nog ooit wekenlang stevig bleef vriezen en we de dennenboompjes niet konden verwijderen.

In 1960 verhuisde de kerststal naar de noordkant van de oude Hofkerk. Het marktplein was intussen met keien verhard, de weekmarkt werd ingevoerd, zodat we daar geen dennenbos meer konden aanplanten.

Tegen het kerkgebouw kwam de kerststal prachtig tot zijn recht. Toen de kerststal in 1962 de vijfde winter had doorstaan begon het dak te slijten. En in de strooien ingewanden van de beelden, gestald op de zolder van het gemeenschapshuis aan de Meester Pankenstraat 12, hadden de muizen zich genesteld. Geruchten over brandgevaar maakten een einde aan onze roemruchte kerststal, die in Eersel, Valkenswaard en elders in de Kempen al navolging had gekregen. Sinds dat jaar werden er in de dorpskom door het gemeentebestuur een of twee verlichte kerstbomen geplant en organiseerden we rond Driekoningen de kerstboomverbranding.

De goede herinneringen aan onze kerststal op de markt hebben er waarschijnlijk toe bijgedragen dat al vanaf midden jaren zestig in het klokkenhuis bij de oude Hofkerk een fraaie kerststal werd gebouwd. Nu met levensgrote beelden met levensechte gezichten van Bergeijkse mensen.

De ‘kerststal’ in het klokkenhuis had wel enkele voordelen vergeleken bij de onze. Niemand hoefde nog te riskeren dat hij te middernacht uit zijn bed moest om bij Janus Verhoeven in de boomgaard schapen te gaan vangen, die enkele vrolijke voorbijgangers voor de grap hadden losgelaten. Of... dat men ’s morgens bij de bushalte tegenover het toenmalige patersklooster een van de beelden aantrof, met in de handen een plaat waarop stond:

Enkele reis Vught.

Johan Biemans

Bij de foto's:

1. 1958. Ontwerp kerststal door Ton van der Sanden
2. 1958. Stephan Franken haalt de dakpannen van het boerderijtje aan de Bucht.
3. 1959. De Voerbak van het gewezen logement De Keizer in gebruik als kribbe voor het kerstkind. De Driekoningen uitgedost met kleurige Ploegstoffen.
4. 1959. Op de hoed van de oude muziektempel prijkte een schitterende ster. De huizen op de achtergrond, het zogenaamde Pankenhuis links en De Spar rechts, behoren mét de lindebomen en de kiosk nog slechts tot de herinneringen aan de goeie ouwe tijd.
5. Van 1960 tot 1963 stond de kerststal aan de noordzijde van de Hofkerk
6. 1960. Stephan Franken (1944-1964) brengt de beelden terug naar de Pankenstraat.

DE SCHEPPER KOMT, MAAR NIET DIE VAN HEMEL EN AARDE.

Als je tegenwoordig rondkijkt in het buitengebied van Bergeijk dan zie je zelden koeien in de wei lopen. Dat was in de jaren 50 en 60 van de vorige eeuw wel anders. In de beekdalen van de Keersop, de Beekloop en de Run

zag je op heel veel plaatsen koeien grazen. Er waren toen nog veel boeren in Bergeijk.

Uit onderzoek bleek dat twee-derde deel van de bedrijven bestond uit rundveehouderijen en één-derde uit

akkerbouw. In 1960 bestond de veestapel in het dorp uit ongeveer 2000 koeien. Afgerond kwam dit neer op 8 koeien per bedrijf. Het brutoarbeidsinkomen was 700 gulden per koe per jaar. In Bergeijk waren het bijna allemaal roodbonte dieren van het MRIJ (Maas-Rijn-IJssel) ras; een enkeling had zwartbonte Friese koeien. Heel zeldzaam was een

Groninger Blaarkop, die een witte kop met bonte vlekken rond de ogen had.

De roodbonten werden gehouden voor de melk en het vlees.

De zwartbonten gaven meer melk en hadden minder vlees. Tegenwoordig houdt men koeien of voor de melk of voor het vlees. Daarvoor heeft men allerlei rassen gekruist.

Tegenwoordig zijn er niet zoveel roodbonte MRIJ-koeien meer voor de melk; meestal zijn het Friese Holsteiners. De vele vleesrassen die de laatste jaren te zien zijn, hebben soms fabelachtige namen als Aberdeen Angus, Belgische, Charolais, Hereford, Blonde d'Aquitaine en Limousin

Om een steeds betere veestapel te krijgen werden in de vorige eeuw de plaatselijke fok- en controleverenigingen opgericht. Ook kwamen er stamboeken tot stand als het MRIJ-stamboek en het Fries Rundveestamboek. Mede door de opkomst van kunstmatige inseminatie kwam snel een verbetering tot stand. In Oerle was een KI-station met wel vijftien verschillende stieren. Keuze volop dus. Dit in tegenstelling tot de enige stier bij een boer in het dorp. Boer Frans, te vinden bij de jongensschool op 't Loo, was zo'n stierhouder. Soms zag je daar een boer met zijn koe naar toe gaan. Als dit toevallig onder het speelkwartier plaatsvond, werden wij nieuwsgierig en probeerden we een glimp van 'het spel' op te vangen. Als Frans dat in de gaten kreeg, trok hij zich met zijn klanten achter de schuur terug.

In 1937 werd te Bergeijk een Fok- en Controlevereniging opgericht. De Boerenbond verstreekte aan de toen opgerichte Vereniging voor Melkonderzoek een renteloos voorschot voor de aanschaf van

melkcontroleboekjes en andere te gebruiken materialen als unsters, driepoten en kistjes met monsterflesjes. Het geleende bedrag moest in vijf jaar terugbetaald worden.

Het was voor de boeren niet alleen van belang om te weten hoeveel liter melk een koe gaf, maar ook het vetgehalte. Daarom waren de meeste boeren aangesloten bij een Fok- en Controlevereniging. Bij de leden werd iedere drie weken van elke koe een monster genomen door de monsternemer. In Bergeijk zei men dan dat *de schepper* kwam.

De stamboekhouder van de vereniging bepaalde wanneer en naar welke boer de schepper moest gaan. Hij gaf ook het tijdstip van melken door. Dat was om de drie weken maar niet op dezelfde dag in de week. De melkrijder, die de melkbussen van en naar de fabriek vervoerde, bracht het kistje mee en liet dit bij de schepper achter. De schepper nam zelf een vrij grote emmer van de vereniging mee, een driepoot en een kistje met daarin een *unster*, een scheplepel, een aantal flesjes en een monsterboekje

unster met scheplepel

kistje voor flesjes

Als hij de driepoot opgesteld had en de unster opgehangen met daaraan de lege emmer stelde hij de unster in op 0. Als een koe gemolken was, werd de melk overgegoten in de grote emmer en gewogen. In het monsterboekje

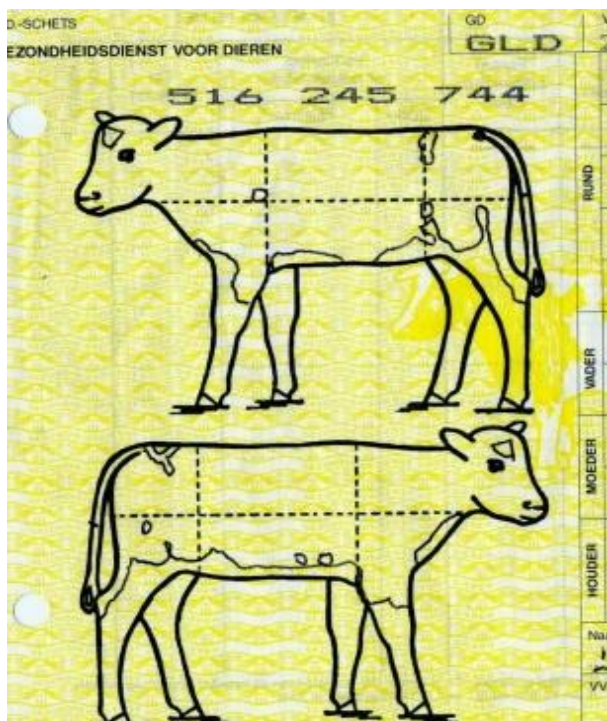
stonden de namen van de koeien op nummer en daarin schreef de schepper het gewicht op. Daarna roerde hij met zijn scheplepel flink door de melk om

een goed gemiddelde te krijgen en schonk hij een lepel melk in het flesje. Op het flesje kon hij met een potlood het nummer vermelden dat correspondeerde met het nummer van de koe in het monsterboekje. In het flesje zat een oranje tabletje, dat nodig was om de melk te analyseren

Om te bepalen hoeveel melk een koe per dag gaf, werden de monsters zowel 's avonds als 's morgens genomen. De schepper moest dus twee keer naar de betreffende boer. In het laboratorium werden de vetgehalten geanalyseerd. De stamboekhouder schreef ze in de melkboekjes. De boer was altijd benieuwd naar de uitslagen; meestal was zijn eerste werk het bestuderen van de cijfers. Later werd ook het eiwitgehalte vastgesteld. Dit was van belang om te bepalen waar de geleverde melk het best voor geschikt was. Voor boter en kaas was melk met een hoger of lager eiwitgehalte van belang. De boer kon aan de hand van de cijfers zien welke zijn beste koeien waren en daar mee door fokken. De slechte gingen het eerst naar de slachterij. De koeien hadden allemaal een naam die met een

nummer in het melkboekje stond. Die naam kregen ze als ze aangemeld waren als pasgeboren kalfje. Dan kwam de kalverschetser langs. Die tekende de vlekken in op een schets; die schets hoorde bij de naam. Zo werden de dieren uit elkaar gehouden.

Wat namen betreft: allerlei meisjesnamen kwamen voor, vaak vergezeld van een nummer. Bijvoorbeeld Annie 6, Roza 3 en Betje 5. De cijfers werden gebruikt om de volgorde onder de afstammelingen aan te duiden. Frappant was dat bij een boer met zwartbonte koeien meestal heel andere namen voorkwamen dan bij de roodbonte. Bijvoorbeeld: Aagje, Geesje en Trijntje. Er waren toen nog geen oormerken; tegenwoordig krijgen ze een nummer in het oor.

De scheppers waren meestal boerenzonen of dochters. Omdat er in die tijd nog zo veel boeren waren, had men ook veel monsternemers nodig. In elke hoek van Bergeijk was er wel een. De regel was dat de scheppers niet mochten controleren op de boerderij waar zij thuis waren. Zelf ben ik, toen ik 18-19 jaar was, enkele jaren schepper geweest en had ik de controle bij een aantal boeren. Dat hield in, dat ik op de fiets naar het Eykereind, de Maai, de Looerheide, de Rund, de Lage Berkt, de Hooge

Berkt en de Boevenheuvel reed. In de zomer vaak nog lopend over karresporen naar de wei. Er was toen nog geen ruilverkaveling geweest. Het was vroeg opstaan, vaak om half zes, om op tijd bij de boer te zijn als hij om zes uur begon te melken. In het begin molken ze meestal nog met de hand; spoedig daarna kwamen de melkmachines in zwang. De boeren hielden dan meestal ook meer koeien omdat het melken vlugger gebeurd was. Dat kwam mij goed uit want ik moest ook nog op de fiets naar de school in Eersel.

Een aantal dingen kan ik me nog levendig herinneren. Er was een boer die samen met zijn zoon achttien koeien met de hand moest melken. Daar kon ik alleen op vrijdagavond en zaterdagmorgen naar toe, anders kwam ik te laat op school. De zoon nam het niet altijd even nauw en sloeg wel eens een nacht over. Meermaals gebeurde het dat hij tijdens het melken in slaap viel. Bij dezelfde boer maakte ik mee dat we minder koeien hadden dan normaal. Ik vroeg hem of hij koeien verkocht had, maar hij antwoordde dat dat niet het geval was. Toen moest er dus gezocht worden. Het was donker en mistig. Die vermiste koeien werden zeshonderd meter verderop achter de boerderij gevonden. Op een avond, toen ik daar bezig was, kwam een dochter naar de stal met het nieuws dat president Kennedy vermoord was.

's Winters heb ik wel eens meegemaakt dat ik door de kou vier kilometer naar een boer fietste en dat die na mijn aankomst nog niet wakker was. Gelukkig kon ik wel binnen in de warme stal. Daar ben ik op mijn kistje gaan zitten en in slaap gevallen. Na een half uur kwam de boer heel verbaasd de stal in. Hij maakte mij wakker in plaats van ik hem.

Frits van der Heijden

Gebruikte bron:

Boerenbond Bergeijk 't Loo en 't Hof

DE OMZWERVINGEN VAN EEN KRUISGROEP

In 1422 gaf hertog Jan IV van Brabant toestemming de Hofkerk aanzienlijk te vergroten. Het thans nog bestaande priesterkoor werd gebouwd; daarnaast kreeg de kerk zijbeuken. Nadat de verbouwing gereed was, nam pastoor Johannes Groij het initiatief om een kruisgroep aan te schaffen. Een kruisgroep is een afbeelding van de kruisiging, bestaande uit Jezus aan het kruis, met aan de voet daarvan de treurende Maria en de apostel Johannes. Maria staat rechts, omdat ze belangrijker is dan de apostel, maar daarbij moet je wel bedenken dat 'rechts' gezien is vanaf het kruis. Voor de toeschouwer staat ze dus links.

Het kruis heeft aan elk van de vier uiteinden een zogenaamde 'vierpas', waarin de symbolen van de evangelisten zijn aangebracht. Maria heeft het hoofd afgewend en de handen gevouwen. Zij draagt diep over haar ogen een weduwensluijer. Johannes staat in een gebedshouding; zijn gelaat vertoont een expressie, die een mengeling is van verwondering en verdriet.

De kruisgroep werd destijds geplaatst bovenop de Romaanse triomfboog. Die markeerde de overgang van het schip naar het priesterkoor. In die tijd stond er onder de triomfboog een doksaal. Dat was een houten wand die het schip scheidde van het priesterkoor. Boven op het doksaal stond het zangkoor. In de mis werd het doksaal ook wel gebruikt om de lezing te zingen in de richting van de in het schip verzamelde gelovigen. Ook werd het doksaal gebruikt voor belangrijke mededelingen. Na 1648, toen de protestanten de Hofkerk van de katholieken overnamen, verdwenen de

beelden en het doksaal uit het kerkgebouw. In de katholieke kerk ontstond in die tijd het verlangen om het hoogaltaar (het altaar op het priesterkoor) goed zichtbaar te maken, waardoor ook in de kerken die in katholieke handen bleven de doksalen verdwenen. Zij werden niet teruggeplaatst in de kerken die ruim een eeuw later weer katholiek werden.

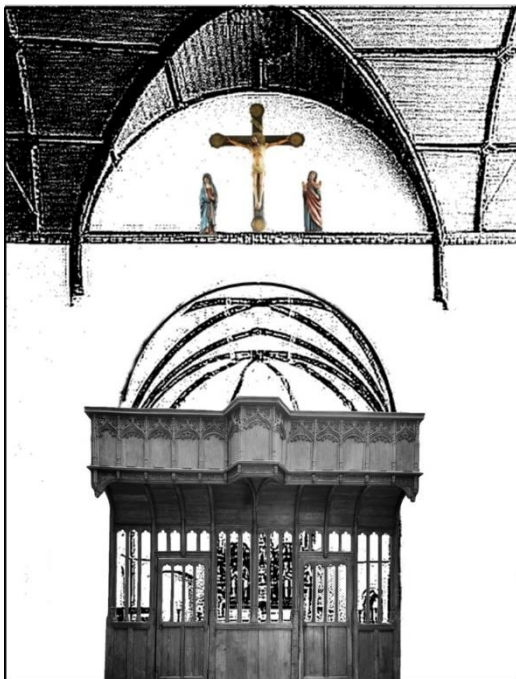
Als we ons moeten voorstellen hoe dit doksaal er uit heeft gezien, dan is het voormalige doksaal uit de kerk van Helvoirt een goed voorbeeld. Dit doksaal staat tegenwoordig in het Rijksmuseum te Amsterdam. Bijgaande fotomontage laat zien hoe een en ander er kan hebben uitgezien.

P.N. Panken schrijft in zijn beschrijving van Bergeik: *“Toen aan de Katholieken van Bergeik in 1648 deze kerk ontnomen werd, hebben zij de beelden overgebracht naar de schuurkerk van Luiksgestel, van waar zij*

kwamen in die van het Loo; daar bleven zij totdat zij in 1808 in de oude parochiekerk van Bergeijk werden teruggebracht; zij werden weder aan hunne oude krammen en haken vastgemaakt”.

Na ruim 140 jaar in de Heikerk te hebben gestaan verhuisde in 1790 de kruisgroep eerst nog naar de schuurkerk op 't Loo. Die stond op de plaats waar tegenwoordig de Bernardus timpaan staat.

Nadat in 1790 de Hofkerk weer in katholieken handen kwam ging er ruim een eeuw overheen voordat de kerk weer in zijn oude glorie was hersteld.

De beelden van de kruisgroep hebben niet zolang hoeven wachten; zij werden in 1808 weer op hun oude plaats teruggebracht.

Bij de grote restauratie, die in 1893 van start ging, is de ‘Romaanse’ triomfboog uitgehakt en in een ‘gotische’ triomfboog veranderd. De kruisgroep bleef nog ruim zestig jaar boven de triomfboog staan.

Pastoor Van Elderen vond het in 1957 tijd voor aanpassingen aan het interieur. Na een grote schilderbeurt verwijderde hij de opbouw van het hoogaltaar en haalde de kruisgroep

naar beneden om haar een prominente plaats te geven op het hoogaltaar. Daar bleven de beelden echter niet lang staan. In 1964 verhuisde de parochie naar een nieuwe kerk.

Bij deze verhuizing overleefde de kruisgroep de ‘beeldenstorm’ van die tijd en kreeg zij een plaats op de muur achter het altaar.

Hier werden de beelden van Maria en Johannes al iets verder van het kruis geplaatst.

In 1994, dus na dertig jaar, werden de beelden weer ingepakt en verhuisden ze terug naar de Hofkerk, waar ze al ruim vier eeuwen hadden

doorgebracht. Wel werd aan de beelden een andere plaats toegekend. Het kruis kwam te hangen in de triomfboog; de beelden werden weer iets verder van het kruis op de muur naast de boog geplaatst. In deze opstelling vormen de drie beelden niet echt een geheel. Maria en Johannes, die aan de voet van het kruis horen te staan, zijn nu wel erg ver af van het kruis afgedwaald.

Toen de gelegenheid zich voordeed en het nodige materiaal beschikbaar kwam, stelde pastoor Buyens voor de beelden van de kruisgroep weer bij elkaar te brengen en te plaatsen op een triomfbalk. Een triomfbalk is de dwarsbalk die vanouds werd aangebracht in een triomfboog. Op de triomfbalk kregen het beeld van de gekruisigde Jezus, geflankeerd door Maria en Johannes, een passende plaats.

Voor de triomfbalk in de Hofkerk werd een oude houten meerpaal gebruikt. Op de vrijgekomen sokkels van de beelden van Maria en Johannes zijn houten beelden geplaatst van de Brabantse beeldhouwer Petrus Verhoeven. Hij werd in 1729 geboren in een buurtschap even buiten Uden.

Hij overleed in 1816. Zijn oeuvre omvat een zestigtal heiligenbeelden, velerlei kerkmeubilair en ornamenten, altaren, tabernakels, orgelkassen, reliekhouders en twee houten monstransen. Dus een persoon die van kerkinrichtingen zijn professie had gemaakt. Vele kerken in het zuiden beschikken over werk van deze beeldhouwer.

De kruisgroep kwam door deze laatste aanpassing weer dichterbij de plaats waar zij zes eeuwen geleden haar plaats vond.

Theo Antonis

Geraadpleegde bronnen:

- Kerkelijke Kunst uit het dekenaat Valkenswaard
- <https://religion.wikia.org/>
- [P.N. Panken – Beschrijving van Bergeik](#)
- [Museum voor Religieuze Kunst Uden - Petrus Verhoeven 1729 - 1816](#)

Foto's

- Beeldbank Rijksdienst Cultureel Erfgoed

EEN 110-JARIG GEBOUW DAT MEER VERDIENT

Het armoedige boerenbestaan en grote gezinnen in de loop van de 19de eeuw zorgden voor een grote overvloed aan arbeidskrachten. Door de goedkope arbeidskrachten ontstonden in de Kempen diverse vestigingen van arbeidsintensieve nijverheid zoals sigarenmakerijen en melkfabrieken. Zo ook werden in Bergeijk hiervoor verschillende panden gebouwd.

Bergeijk kent heden ten dage gelukkig nog enkele gebouwen die vroeger als sigarenfabriek in gebruik zijn geweest. Zoals; Tilenzo (Burg. Magneestraat 13). Het pand is gebouwd in 1924 door de fabrikant Hein Tilborghs en Sigarenfabriek Monaco (Hof 43).

Het laatste pand werd in 1911 in opdracht van de Gebr. Mathieu en Willem van der Grinten gebouwd. In 1913 was het gebouw al te klein en werd het uitgebreid. Na de tweede wereld oorlog nam de

mechanisering een grote vlucht, zo ook in de sigarenindustrie. Het handmatig produceren van sigaren werd te duur. Willem van der Grinten was in 1955 genoodzaakt te stoppen met de fabricage. Het pand werd nadien verhuurd aan Weverij de Ploeg, Vandem lederkleding en ook nog aan Sporthuis Centrum. Dit laatste bedrijf maakte er tenten.

Na het overlijden van Willem van der Grinten verbouwde zijn zoon Matheu in 1972 het pand tot de legendarische Monaco discotheek. Enkele jaren later breidde hij de bovenverdieping uit met een tweede uitgaansgelegenheid, de discotheek "Monte Carlo" In 2011 werden de

discotheken te koop gezet, maar dit leidde niet tot voortzetting van dit horecabedrijf. In het boek ‘Oude Glorie van de Bergeijkse Sigaar en Spiritus’ staat bij de foto van dit laatste pand te lezen dat het op de gemeentelijke monumentenlijst staat. Dit was

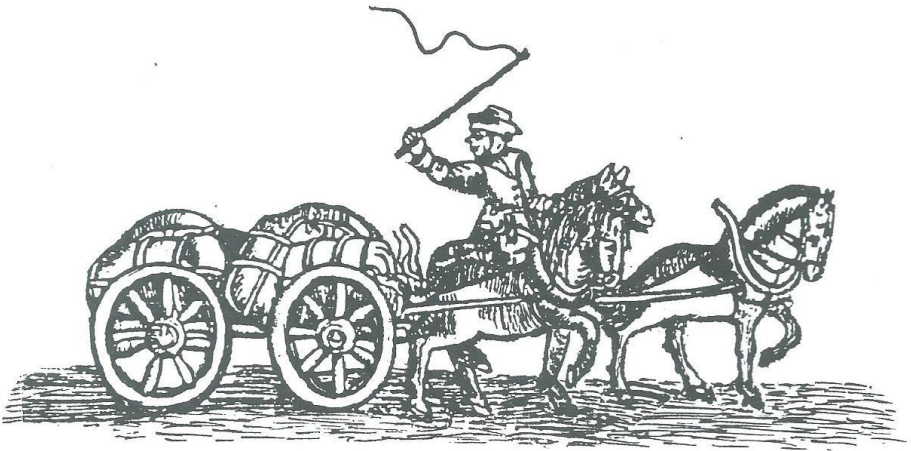
waarschijnlijk toen de wens van de gedachten. Het pand heeft het nooit geschopt tot een plaats op de gemeentelijke monumentenlijst. Wel is door de gemeente het pand aangemerkt als een pand met een historische bouwkunst. Hof 43 is dan ook als zodanig vermeldt op de gemeentelijke erfgoedkaart.

Nu weer 10 jaar staat dit markante gebouw op de noordzijde van ’t Hof te verpauperen. Dit beeldbepalende gebouw op Hof-noord staat symbool voor de eens zo bloeiende Bergeijkse sigarenindustrie. Een historie die we niet mogen vergeten. Het was een industrie waar Bergeijk trots op mag zijn. Het gebouw is tenslotte, op de kerk na ook nog het oudste op ’t Hof. Een gemeentelijke monumentenstatus is wat dit gebouw verdient.

Theo Antonis

HOE KOMT BERGEIJK AAN EEN BREDASEDIJK ?

In onze omgeving liggen weinig of geen dijken, althans niet langs rivieren en kanalen. Een 'dijk' staat in onze contreien voor een weg die van A naar B voert, soms, als hij door natte hei of drassige weiden voert, iets opgehoogd om ervoor te zorgen dat voetgangers en paarden langs de kortste weg met droge voeten hun doel kunnen (of konden) bereiken. Zo hebben we in Bergeijk de Eersesdijk, de Riethovensdijk, de Borkelsdijk; de Vlieterdijk etc. De naam zegt dus ook veel zo niet alles over het eindpunt van de dijk. De Bredasedijk is de spreekwoordelijke uitzondering op de regel. Die begint op 't Loo waar het Vondelpad eindigt, overbrugt de Keersop en de Keunensloop en eindigt op De Hutten, een nauwelijks begaanbaar pad dat parallel loopt aan de grens met België.

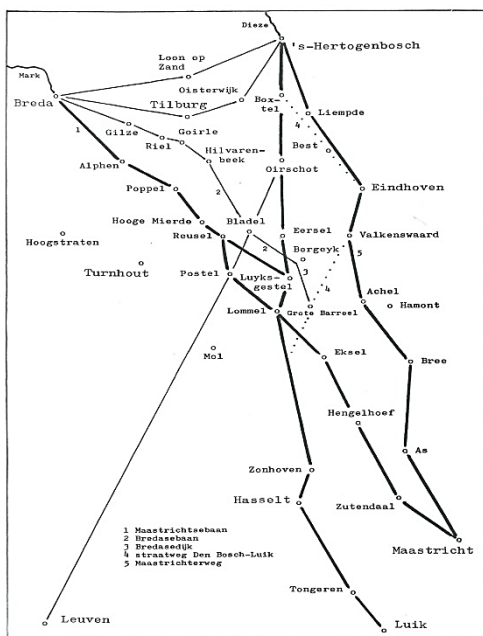
Niet in Breda dus. Die stad is in geen velden of wegen te bekennen. De vraag is dus gewettigd: hoe komt Bergeijk aan een Bredasedijk? En ook: hoe komt de Bredasedijk in Bergeijk terecht. Tot degenen die zich over deze vragen het hoofd hebben gebroken hoort natuurlijk onze eigen voorman Wim van Dooremolen. In zijn nagelaten werken vinden we een poging tot antwoord die er zijn mag.

“Met het einde van de Tachtigjarige Oorlog, in 1648 werden de Noordelijke Nederlanden onafhankelijk, terwijl de Zuidelijke gebiedsdelen in Spaanse (en na 1723 in de Oostenrijkse) handen bleven. Deze scheiding leidde tot de nodige veranderingen in de routes van het handelsverkeer. Verliep het verkeer tussen Breda en de Limburgse steden eerst veelvuldig via Turnhout, nu zocht het zich (bijvoorbeeld om dure tollen te vermijden) een nieuwe weg via Alphen in zuidoostelijke richting. Er liep een belangrijke handelsroute, inclusief het postverkeer en militaire troepenverplaatsingen, van Breda naar Luik en Maastricht. Breda, een belangrijke handels- en doorvoerhaven, kende al vele eeuwen lang een grote bloei. Goederen uit Holland werden via de rivier de Mark in de Bredase haven afgeleverd en van daaruit met grote vrachtkarren over land naar Maastricht, Aken, Keulen en Luik vervoerd. Zo werden de zware tollens van de Maas en de Rijn vermeden. Het Prinsbisdom Luik was

interessant voor routes naar het zuiden. De aanleg van de steenweg Luik-Neerpelt maakte de nieuwe route extra aantrekkelijk.

Breda zocht aansluiting op die Lúikersteenweg met een baan, die het voordeel had dat zij de Oostenrijkse Nederlanden vermeed.

De route liep niet meer via Alphen naar Poppel en verder, maar via Goirle, Hilvarenbeek en Bladel. De bedoeling van de vervoersbedrijven was om via Luikgestel de Luikersteenweg te bereiken. Maar het regime in Luik wilde daar niet aan meewerken, zodat besloten werd om een route via Bergeijk te kiezen. Zo ontstond via de Cartierheide en Weebosch

OUDE HANDELSROUTES VAN 'S-HERTOGENBOSCH EN BREDA NAAR MAASTRICHT EN LUIK
Kaart 2

uiteindelijk de Bergeijkse dijk. Het was Hendrik Verhees, landmeter te Boxtel, die de aansluiting met de Luikersteenweg controleerde en concludeerde dat zij 'genoegsaam altoos over hooge heide' voerde. Wat ook de bedoeling was.

Dus ontstond op de natte Maayerheide een dijk die richting Neerpelt ging, die Bredase Baan ging heten. Met die Bredase Baan is het slecht gelopen.

Politieke veranderingen en oorlogen verhinderden een ongestoorde en gezonde ontwikkeling.

De laatsten die een goed gebruik van de baan maakten, waren de Nederlandse militairen die naar het opstandige België trokken.

Op een uit 1811 daterende lijst van te onderhouden rijkswegen komt zij al niet meer voor. Toch tekende de topografische Dienst op kaarten van 1898 routerestanten in.

Ja, ze zijn er nog steeds, die restanten. Op de Cartier heide, maar ook als geasfalteerde weg: de Bredase baan bij de Hooimijt in Bladel en dus ook de Bredasedijk in Bergeijk.”

Tot zover Wim van Doormolen.

Het mag een interessante en plausibele oplossing heten. Maar er blijven vragen. Bijvoorbeeld de vraag waar het vervolg op de Bredasedijk is gebleven. Voert dat verder langs De Hutten, of steekt het dat vriendelijke beekje over dat de grens met België markeert, in de richting van de later ontstane vloeiwiden? Wie het weet mag het zeggen. In de volgende Keersopper ruimen wij er graag een plaatsje voor in.

Cas van Houtert (met dank aan †Wim van Dooremolen)

*De kerststal in het Luihuis
bij de Hofkerk te Bergeijk
op 25 december 2008
(foto Martien Veekens)*

IN DIT NUMMER

Over koeien, kerst en heiligenbeelden	
<i>Cas van Houtert</i>	pag. 1
Een Kerststal van allure	
<i>Johan Biemans</i>	pag. 3
De schepper komt, maar niet die van hemel en aarde	
<i>Frits van der Heijden</i>	pag. 8
De omzwervingen van een kruisgroep	
<i>Theo Antonis</i>	pag. 14
Een 110-jarig gebouw dat meer verdient	
<i>Theo Antonis</i>	pag. 19
Hoe komt Bergeijk aan een Bredasedijk?	
† <i>Wim van Dooremolen / bewerking Cas van Houtert</i>	pag. 21

Redactie: info@heemkundekringbergeijk.nl
*Cas van Houtert, Jaap Bussing, Ad Tilborghs en
Martien Veekens (tevens vormgeving en productie
in samenwerking met Cees van Thoor)*

Gratis voor leden van de Heemkundekring Bergeijk
Losse nummers: € 4,00 per stuk

ISSN: 2213-820X